

Straatroof en straatrovers in Almere

A. Nieuwenhuis, S. Mehlbaum en A. Ph. van Wijk

Annemiek Nieuwenhuis en Anton van Wijk zijn criminoloog en werkzaam bij Bureau Beke. Shanna Mehlbaum is criminoloog en werkte ten tijde van dit onderzoek bij politieregio Flevoland. Thans werkt zij bij politieregio Amsterdam-Amstelland.

Op een zaterdagavond omstreeks acht uur fietst een zestienjarige jongen door de Kruidenwijk in Almere, hij is op weg naar zijn broer. Zodra hij door een tunnel rijdt, wordt het fietspad geblokkeerd door een zestal jongens van dezelfde leeftijd. De jongens sluiten de tunnel af en houden het slachtoffer tegen. Het slachtoffer kan geen kant op en wordt gesommeerd om zijn mobiele telefoon af te geven. Het slachtoffer weigert dit, maar de daders nemen hier geen genoegen mee en doorzoeken zijn zakken. Vervolgens pakken de daders zijn tas en portemonnee af en duwen het slachtoffer omver. Terwijl het slachtoffer al op de grond ligt, wordt hij nog door de daders nagetrapt.

In 2007 wordt er in Almere 248 keer aangifte gedaan van straatroof, waarvoor 79 unieke verdachten zijn aangehouden. Afgezien van enkele basale gegevens over de straatrovers ontbreekt het bij de politie en de veiligheidspartners aan een duidelijk beeld van de kenmerken van de slachtoffers en het delict, althans deze kenmerken zijn niet samengebracht en geanalyseerd. Vergelijkbare kennislacunes zijn ook te noemen met betrekking tot kenmerken en achtergronden van de straatrovers. Onduidelijk is bijvoorbeeld uit wat voor gezinnen zij komen, wat hun scholingsachtergrond is, of zij antecedenten hebben en of zij participeren in criminele netwerken. Gezien de ernst van het delict en het structurele karakter van straatroven in Almere is het voor politieregio Flevoland van belang om aan de voorkant van dit probleem te komen op basis van een informatiegestuurd aanpak. In opdracht van District Zuid van de politieregio Flevoland heeft Bureau Beke samen met de politieregio onderzoek gedaan naar straatroof in Almere om deze kennislacunes op te vullen. De uitkomsten van het onderzoek hebben geleid tot een delictprofiel, een slachtofferprofiel en een daderprofiel welke handvatten bieden voor een integrale aanpak.

“En derde van de slachtoffers staat ook geregistreerd als verdachte van één of meerdere strafbare feiten”

Het onderzoek

Om zicht te krijgen op het verschijnsel straatroof in Almere zijn verschillende informatiebronnen gebruikt. Naast een analyse van alle processen-verbaal van de straatroven in X-pol (n=248) zijn ook alle aangehouden verdachten van straatroof (n=79), inclusief hun verdere registraties in X-pol bestudeerd. Op basis van de X-polregistraties is tevens een netwerkanalyse uitgevoerd om te kijken of de verdachten deel uitmaken van criminele netwerken. Daarnaast zijn van alle verdachten de uittreksels uit het Justitiële Documentatiesysteem geanalyseerd. Vervolgens is uit alle verdachten een selectie gemaakt van 50 jongeren voor de dossieranalyse. Van deze jongeren zijn de dossiers opgevraagd bij verschillende instanties om meer inzicht te krijgen in de achtergronden van deze verdachten. Daarnaast zijn de interventies bij deze jongeren van diverse instanties geanalyseerd. De politie legt in het kader van de aanpak bij de straatrovers huisbezoeken af om de straatrovers uit de anonimiteit te halen. Door de onderzoekers zijn 30 huisbezoeken geobserveerd en aanvullend zijn er tien interviews gehouden met straatrovers.

Het slachtofferprofiel

In totaal zijn er 248 straatroven gemeld bij de politie. Bij het overgrote deel (83 procent) van de straatroven is één persoon het slachtoffer. In bijna driekwart van de gevallen is het slachtoffer van het mannelijke geslacht, de rest is vrouw (28 procent). De slachtoffers zijn relatief jong: ruim de helft is minderjarig, waarvan 15 procent zelfs jonger dan 15 jaar is. De vrouwelijke slachtoffers zijn gemiddeld ouder dan de mannen. Ruim de helft van de slachtoffers heeft een Nederlandse etnische achtergrond en slechts een beperkt deel heeft een Surinaamse of Antilliaanse etniciteit. Bij een kwart heeft de staatroof iets tot gevolg. Dit kan bestaan uit blauwe plekken, schaaf- of steekwonden en/of een gebroken neus of ledematen. Opmerkelijk is dat een derde van de slachtoffers ook geregistreerd staat als verdachte van een of

Foto: Fons Sluiter

Onduidelijk is bijvoorbeeld uit wat voor gezinnen zij komen, wat hun scholingsachtergrond is, of zij antecedenten hebben en of zij participeren in criminele netwerken.

meerdere strafbare feiten. Zij worden voornamelijk geregistreerd in verband met vermogens-, gewelds- en openbareordedelicten.

Het delictprofiel

De straatroven vinden voornamelijk plaats in Almere Stad (oost en west) waar het centraal station en de binnenstad zijn gelegen. In de maanden februari en maart is er een piek te zien. Veel straatroven gebeuren in het weekend en in de avonden, maar ook 's woensdags overdag. De straatrovers gebruiken verschillende werkwijzen om het slachtoffer te beroven. Bij veertig procent van de incidenten wordt fysiek geweld gebruikt. Daarnaast wordt de buit veelal uit de handen van het slachtoffer weggerukt, worden er bedreigingen geuit of wordt een overvalsituatie gebruikt om het slachtoffer te beroven. Bij ruim een op de drie incidenten worden er wapens gebruikt; dit is meestal een steekwapen. Opvallend is dat ruim de helft van de straatrovers berekend te werk gaat. Bij een berekende aanpak wordt de straatroof vooraf gepland en min of meer voorbereid. Een op de drie straatroven wordt impulsief gepleegd. Denk hierbij aan straatrovers die iemand zien bellen, er langs lopen en de telefoon uit de handen van de beller wegrukken. Het geweldgebruik is bij bijna een op de tien incidenten proportioneel te noemen. In deze gevallen is het geweld excessief van aard en staat niet in verhouding tot het doel, namelijk het afhandig maken van de buit. De buit omvat vaak meer dan één goed. Populair is de mobiele telefoon, die veelal wordt weggerukt. Ook hebben de straatrovers het gemunt op portemonnees en geld, die voornamelijk door geweld of bedreigingen afhandig worden gemaakt. Het

groepsaspect speelt een belangrijke rol bij straatroof; bij twee derde van de straatroven zijn er meerdere daders. Het gaat meestal om twee of drie verdachten. Op basis van een signalementbeschrijving van de slachtoffers kunnen we opmaken dat het merendeel van de verdachten een man is. Bijna de helft heeft een donkere huidskleur en een kwart een lichtgetinte huidskleur. De kleinste groep heeft volgens de slachtoffers een blanke huidskleur. Het blijkt dat de leden van de groep vaak dezelfde huidskleur hebben.

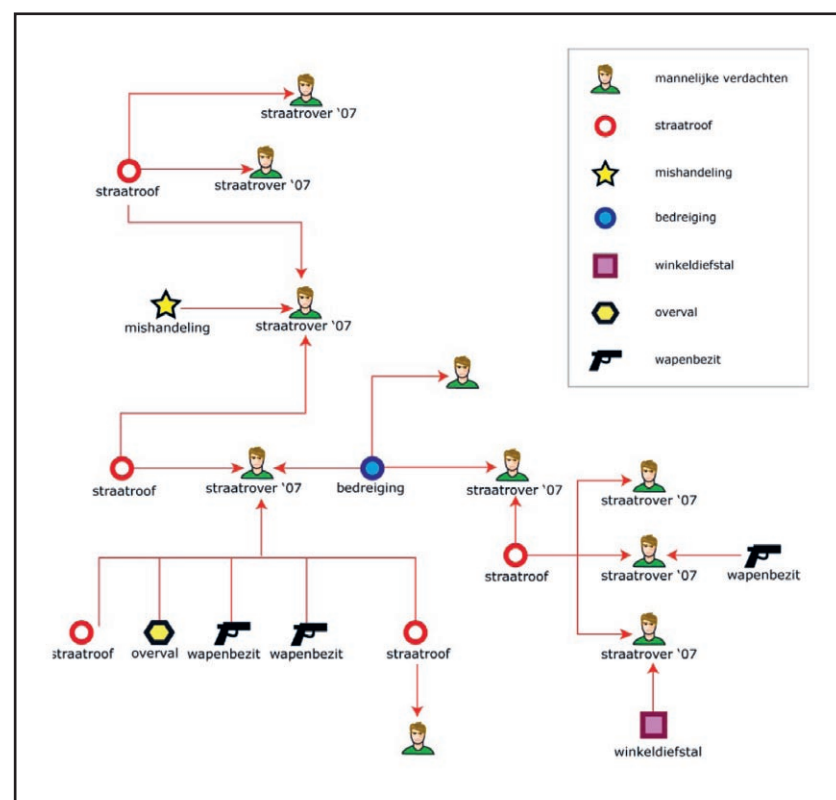
Twee verschillende delicten

Uit eerder onderzoek weten we dat er een onderscheid bestaat tussen tasjesroof en straatroof; beide hebben andere delictkenmerken (Van Wijk & Ferwerda, 1998). Ook dit onderzoek bevestigt deze tweedeling en levert een verschillend delictprofiel op voor tasjesroof en straatroof. De straatroven worden gepleegd door groepen allochtone jongeren, vooral in de nachtelijke uren van het weekend. Zij plegen het delict op berekende wijze en passen instrumenteel geweld toe. De slachtoffers zijn voornamelijk jonge mannen. Bij tasjesroof zijn de slachtoffers veelal de wat oudere vrouwen van wie de buit wordt weggerukt. Er wordt geen gebruik gemaakt van geweld en wapens. Het delict gebeurt niet in de avond- en nachtelijke uren, maar juist overdag. De straatrovers zijn blanke jongens die het delict alleen plegen.

Het daderprofiel

In totaal zijn er 79 verdachten aangehouden, die zijn te koppelen aan 41 straatroofincidenten. Afgezet tegen de 248 geregistreerde straatroven betekent dat, dat er bij 83 pro-

Figuur 1. Netwerk van straatrovers.

cent van de incidenten geen verdachte is aangehouden. We hebben dus geen zicht op een fors deel van de problematiek. Straatroof lijkt een delict te zijn met een lage pakkans voor de straatrover en een laag ophelderingspercentage. Het is hierdoor niet mogelijk om vast te stellen in hoeverre de opgepakte straatrovers representatief zijn voor de gehele groep.

Van de aangehouden straatrovers behoort het merendeel tot het mannelijke geslacht, 15 procent is vrouw. Ruim de helft van de straatroofverdachten is in het pleegjaar jonger negentien jaar. Er zijn relatief weinig oudere straatrovers. Een groot deel (56 procent) heeft een Surinaamse of Antilliaanse etniciteit. Eén op de 10 verdachten heeft een Nederlandse etnische achtergrond. Bijna alle straatrovers wonen in Almere.

Geregistreerde criminaliteit

Uit de X-polregistraties blijkt dat één op de zeven verdachten is aan te merken als een *first offender*. De overige personen komen vaker voor als verdachte van een strafbaar feit en staan gemiddeld acht keer eerder geregistreerd. Dit geldt voornamelijk voor vermogensdelicten (met of zonder geweld), maar er staan ook geweldsdelicten op het repertoire van deze verdachten.

Niet alleen bij slachtoffers is er sprake van diffuus dader-slachtofferchap, ook staat ruim een derde van de verdachten geregistreerd als slachtoffer. Zij zijn vooral slachtoffer van geweldsdelicten. Op basis van justitiegegevens blijkt dat de straatrovers op gemiddeld vijftienjarige leeftijd hun eerste delict plegen. Gemiddeld duurt hun criminele carrière drie jaar. Aangezien we nog niet weten of de straatrovers hun criminele activiteiten voortzetten, is dit vermoedelijk een ondergrens.

Netwerken

Veel straatrovers worden gepleegd in groepsverband. Er zijn weliswaar daders die het delict alleen plegen, maar een groot deel van de straatrovers maakt deel uit van een breder crimineel netwerk. Op basis van de X-polregistraties van 2007 is gekeken met wie de 79 verdachten straatroof en eventuele andere strafbare feiten plegen. Er zijn drie grote

en drie middelgrote netwerken gevonden. De omvang, samenstelling, etnische achtergrond en het criminaliteitspatroon kunnen van elkaar verschillen. Naast straatroven worden ook andere delicten gezamenlijk gepleegd zoals mishandeling, bedreiging en (winkel)diefstal. Het meest opmerkelijke grote netwerk bestaat voor het belangrijkste deel uit vrouwen. In totaal zijn er 14 vrouwen en 10 jongens. Van de 14 vrouwen zijn er 11 in het onderzoek aangehouden als straatrover. Een groot deel van het totaal aantal autochtone verdachten participeert in deze groep, vooral bij de jongens. Deze vrouwen passen disproportioneel geweld toe. Naast het vrouwennetwerk is er een ander opvallend netwerk: het middelgrote netwerk van gevaarlijke straatrovers (zie figuur 1). In dit netwerk zitten 10 mannen, van wie er acht in het onderzoek voorkomen als straatrover. Ze hebben bijna allemaal een niet-Nederlandse achtergrond. Het gevaarlijke karakter heeft betrekking op het aantal registraties voor wapenbezit en overige gewelddadige delicten. Deze jongens hebben vermoedelijk wapens gebruikt bij de straatroven, zij schuwen in elk geval geen geweld.

Psychosociale achtergronden

De psychosociale achtergronden van de selectie van 50 staatrovers zijn slechts ten dele te reconstrueren omdat de beschikbare dossierinformatie van de instanties te weinig aanknopingspunten biedt voor uitvoerige analyseoelinden. Een aantal instanties heeft namelijk geen of beperkte informatie geleverd. Daarnaast lijkt het erop dat sommige straatrovers niet bij de instanties bekend zijn of dat er geen volledig beeld is van hun achtergrond (school, vrije tijd en vrienden).

Uit wat er bekend is, blijkt dat het merendeel van de straatrovers opgroeit in een eenoudergezin. De moeder (vaak Surinaams of Antilliaans) is grotendeels verantwoordelijk voor de opvoeding, de vader is in deze eenoudergezinnen nauwelijks in beeld. De meeste straatrovers krijgen te maken met ingrijpende gebeurtenissen, waaronder echtscheiding, uithuisplaatsing of vertrek/dood van een sleutelfiguur. De basisschoolperiode lijkt probleemloos te verlopen. Pas op het voortgezet onderwijs openbaren zich problemen zoals spijbelen, niveauverlaging, probleemgedrag en schoolwisselingen. De helft van de jongeren volgt ten tijde van het straatroofdelict nog een opleiding, meestal op vmbo-/svo-niveau. Een deel heeft werk, al dan niet in vast dienstverband. Over de psychische problematiek, vrienden en vrijetijdsbesteding van de straatrovers is weinig informatie beschikbaar. Wel geeft de helft van de straatrovers aan softdrugs te gebruiken. Uit de interviews komt naar voren dat de meeste daders de straatroof plegen uit verveling of voor de kick. 'Geld maken', lijkt van ondergeschikt belang. Vrijwel alle straatrovers bagatelliseren of ontkennen het straatroofdelict. Ze ontkennen dat het delict überhaupt heeft plaatsgevonden of minimaliseren hun aandeel daarin.

» Het merendeel van de straatrovers groeit op in een eenoudergezin

Interventies

De interventies van instanties in Almere vinden thans grotendeels in een strafrechtelijke context plaats, waaronder het opstellen van een voorlichtingsrapportage, begeleiding en vroeghulp. Civielrechtelijke interventies en vrijwillige hulpverleningen lijken minder van toepassing op de groep straatrovers. Uniek voor de aanpak van straatroof in Almere zijn de huisbezoeken die door de politie worden afgelegd. Dat houdt in dat de wijk- en jeugdagenten de straatrovers een aantal malen thuis bezoeken en in gesprek gaan over het welbevinden van de straatrover. Het doel is om de straatrovers uit de anonimiteit te halen. Tegelijkertijd biedt het huisbezoek de mogelijkheid om contact te krijgen (en houden) met de straatrovers. De gesprekken vinden meestal onaangekondigd plaats wat tot gevolg heeft dat slechts in de helft van de gevallen de jongere daadwerkelijk thuis is. In de gevallen dat de jongere niet thuis is, wordt het gesprek meestal met (een van) de ouders gevoerd. De gesprekken hebben een algemeen en informatief karakter; de agent informeert naar de school- en werksituatie. De agenten zien over het algemeen het nut van de huisbezoeken in. Ze hebben uiteindelijk 'een voet tussen de deur' en 'de jongere vindt het niet prettig en dat is de bedoeling'. Sommige agenten zijn niet positief gestemd, zij vinden het huisbezoek geen politietoek. De jongeren stellen de huisbezoeken minder op prijs: ze hebben hun straf al gehad of vinden het vervelend dat er politie aan de deur staat. Een aantal moeders ervaart het huisbezoek wel als positief.

Eerder onderzoek

Dit is niet het eerste onderzoek naar het fenomeen straatroof. Vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw zijn hierover diverse publicaties verschenen. Op bepaalde punten lijken de achtergronden en kenmerken van de straatrovers weinig veranderd. Uit een onderzoek naar straatrovers in Tilburg (in 1997) kwam bijvoorbeeld ook al het onderscheid naar voren van de allochtone jongeren die hun slachtoffers beroven en de blanke jongeren die zich voornamelijk schuldig maakten aan tasjesroof. In Almere is een kleine tien jaar geleden eveneens onderzoek verricht naar de problematiek rondom straatroof. Ook daaruit blijkt dat de overeenkomsten met het recente onderzoek opvallend zijn. Zo zijn ook allochtone jongeren oververtegenwoordigd,

vooral de Surinaamse en Antilliaanse jongeren springen eruit. Daarnaast hebben de verdachten naast de straatroof veel andere delicten gepleegd waar ze vaak op jonge leeftijd mee begonnen. Ook lijken de psychosociale achtergronden uit beide onderzoeken met elkaar overeen te komen: de jongeren volgen veelal lagere beroepsopleidingen, vertonen spijbelgedrag en gedragsproblemen, komen uit grote gebroken gezinnen en wonen meestal bij hun moeder. Gelet op de leeftijd van de straatrovers in dit onderzoek is mogelijk sprake van opeenvolging van dadergroepen uit dezelfde etnische groeperingen, in casu Surinamers en Antilliaanen. Anders gezegd: in grote lijnen is de hedendaagse situatie rond het verschijnsel straatroof in Almere hetzelfde als enkele jaren geleden, alleen de straatrovers zijn opgevolgd door nieuwe, jongere daders. Nieuw lijken ook de meisjes te zijn die zich in groepsverband schuldig maken aan straatroof.

Naar een gezamenlijke aanpak

In de huidige aanpak van de straatroofproblematiek speelt de politie een belangrijke rol door huisbezoeken af te leggen bij de voormalige straatrovers om 'hen in de gaten te houden'. Het is voor de politie essentieel om de aanpak van de huisbezoeken verder te professionaliseren. Naast de boodschap dat de straatrovers in de gaten worden gehouden, kunnen de signalerende en doorverwijzende taken van de agenten immers ook waardevol zijn. Vooral in die gevallen dat jongeren dreigen af te glijden (geen school of werk, verkeerde vrienden, recidive). De informatie die tijdens de huisbezoeken wordt verzameld, moet door worden gespeeld naar de relevante instanties. Een nauwere samenwerking tussen het politieke en justitiele deel van de ketenaanpak aan de ene kant en het onderwijs-, zorg- en welzijnsdeel aan de andere kant is van groot belang. Een goede registratie en open uitwisseling van gegevens over de straatrovers moeten daarbij gegarandeerd zijn. Voor de politie in het bijzonder betekent dit dat zij een zo volledig mogelijk en kwalitatief goed proces-verbaal moeten aanleveren (sfeerproces-verbaal).

De geschetste achtergronden van de slachtoffers, de delictprofielen en de verdachten onderstrepen het belang van een integrale aanpak met zowel repressieve als preventieve kenmerken. Het huidige casuoverleg in het Veiligheids-huis lijkt de aangewezen plaats om de aanpak te monitoren en te toetsen op effectiviteit. <<

Wijk, A.Ph. van, Nieuwenhuis, A., Arts, N. & Mehlbaum, S. (2009). *Inpakken niet nodig. Een profiel van straatroven en straatrovers in Almere*. Arnhem, Bureau Beke. ISBN 978 90 75116 50 2. Deze publicatie kan besteld worden via www.beke.nl.